

Cesty k poznaniu Boha

Spolupráca viery a rozumu pri poznávaní Boha

Viera a rozum

*„Viera a rozum sú ako dve krídla, ktorými sa ľudský duch povznáša ku kontemplácii o pravde“ (Ján Pavol II., *Fides et ratio*)*

Teológia – vychádza z Božieho zjavenia, racionálna interpretácia právd viery, ktorej pojmový základ môže poskytnúť filozofia

Filozofická alebo prirodzená teológia – opiera sa o prirodzené argumenty rozumu; zaoberá sa pojmom Boha, možnosťou jeho jestvovania a pôsobenia vo svete, rieši tiež problém zla, otázku existencie ľudskej duše a jej možného prežívania po smrti tela

Prirodzené možnosti poznania Boha

- Východisko poznávania Boha: hmotný svet a ľudská osoba
- **Sv. Augustín:** *„Opýtaj sa krásy zeme, opýtaj sa krásy mora, opýtaj sa krásy rozšíreného a rozptýleného vzduchu, opýtaj sa krásy neba,...opýtaj sa týchto vecí. Všetky ti odpovedia: Pozri, aké sme krásne! Ich krása je ich vyznaním. Kto urobil tieto premenlivé krásy, ak nie nemeniteľne Krásny?“ (Sermo 241)*
- *„**Cirkev** vyznáva a učí, že Boha, ktorý je počiatkom a cieľom všetkého, možno s istotou poznať zo stvorených vecí prirodzeným svetlom ľudského rozumu“ (Katechizmus Katolíckej cirkvi, 36)*

Argumenty pre Božie jestvovanie

- **Aposteriórne argumenty:** vychádzajú zo skúsenosti a uzatvárajú tým, že musí existovať jestvujúcno, ktoré má istú vlastnosť, ktorú pripisujeme iba Bohu
- podľa východiska sa delia na: *kozmozologické* (vznik vesmíru), *teleologické* (poriadok vo vesmíre a cieľ), *axiologické* (morálne hodnoty), *noologické* (ľudské vedomie), *aleologické* (vlastné ja)
- **Apriórne argumenty:** vychádzajú z pojmu Boha a uzatvárajú, že takto chápaný Boh musí jestvovať v skutočnosti (*ontologický* argument)

Sv. Tomáš Akvinský

Suma teologická (STH) 1. časť, 2. otázka:

- podľa sv. Tomáša je tvrdenie „Boh je“ nutnou pravdou
- ľuďom však nie je táto pravda „známa sama zo seba“, ale vyžaduje si dôkaz na základe vecí, ktoré sú nám známejšie
- postupujeme pri tom od účinkov, ktoré poznávame vo svete k ich príčine, lebo keď je daný účinok, nevyhnutne existuje aj príčina

Cesty k Bohu podľa Tomáša Akvinského

- I. Skúsenosť:** 1. veci sa menia, 2. nič nevzniká bez príčiny, 3. veci môžu byť i nebyť, 4. obsahujú rôzne stupne dobroty, pravdy, vznešenosti, 5. všetko speje k istému cieľu
- II. Aplikácia istého metafyzického princípu** (nijaká vec nevzniká sama zo seba)
- III. Hľadá sa definitívne vysvetlenie** – príčiny nemožno kumulovať donekonečna (nemožnosť nekonečného regresu príčin)
- IV. Potvrdí sa existencia prvej príčiny**
- V. Prvá príčina sa stotožní s Bohom**

Pät' ciest

1. cesta: **z pohybu** (*ex motu*) – musí existovať prvý hýbateľ
2. cesta: **z účinnej príčiny** (*ex ratione causae efficientis*) – musí existovať prvá účinná príčina
3. cesta: **z náhodnosti existujúcich vecí** (*ex possibili et necessario*) – musí existovať niečo samo zo seba nutné
4. cesta: **zo stupňov dokonalosti** (*ex gradibus perfectionis*) – musí existovať najdokonalejšia príčina dokonalosti vecí
5. cesta: **z riadenia vecí** (*ex gubernatione rerum*) – musí existovať niečo rozumné, čím sú nerozumné veci riadené k ich cieľu

Druhá cesta

- Druhá cesta sa zakladá na účinnej príčine. Pozorujeme totiž, že v zmyslových veciach je poriadok účinných príčin, a predsa nepozorujeme a nie je to ani možné, aby niečo bolo účinnou príčinou seba samého, pretože by tak bolo prv než ono samo, čo je nemožné. Avšak nie je možné, aby sa v účinných príčinách postupovalo do nekonečna. [...]
- Teda je nevyhnutné prijať nejakú prvú účinnú príčinu, ktorú všetci nazývajú Bohom. (*STH* I, q.2, a.3)

Piata cesta

- *Piata cesta* sa odvádza z riadenia vecí. V skutočnosti totiž vidíme, že niektoré veci, ktoré nemajú poznanie, totiž prírodné telesá, konajú pre určitý cieľ. To je zrejmé z toho, že vždy alebo veľmi často konajú tým istým spôsobom, aby dosiahli to, čo je najlepšie. Z toho vyplýva, že dosahujú cieľ nie náhodne, ale podľa úmyslu. Čo však nemá poznanie, nemôže ísť za cieľom, iba ak pod vedením poznávajúceho a chápaného, ako je šíp vedený lukostrelcom. Preto jestvuje čosi rozumové, čím všetky prírodné veci sú riadené k cieľu; a to nazývame Bohom
(*STH*, I, q.2, a.3)

Záver ciest k Bohu

- z pozorovania tohto sveta, v ktorom sa veci neustále menia, vznikajú a zanikajú, sú v rôznom stupni krásne, dobré a pravdivé a zdá sa, že konajú účelovo, sv. Tomáš uzatvára:
- Musí existovať nejaká prvá príčina všetkých zmien, ktorá je sama nemenná, prvá príčina všetkých náhodných vecí, ktorá je nutná, prvá príčina všetkého dobrého, krásneho a vznešeného, ktorá je dokonalá vo všetkých smeroch a navyše rozumná, lebo všetko riadi s istým zámerom
- a tú nazývame Bohom

Kalãmsky kozmologický argument

kalãm – špekulatívna teológia, reč

Rozpracovali ho stredovekí arabskí myslitelia *al-Kindí* (9. st.) a *al-Ghazálí* (11. st.), no pochádza od alexandrijského teológa Johanesa Philopona (6. st.), v súčasnosti je jeho zástancom *William L. Craig*

Štruktúra argumentu:

1. Všetko, čo začína existovať, má príčinu svojej existencie.
2. Vesmír začal existovať.
3. Vesmír má nezapríčinenú osobnú príčinu svojej existencie.

Hľadá sa najlepšie vysvetlenie vzniku vesmíru – slobodný osobný konateľ je lepšie vysvetlenie ako vysvetlenie pomocou mechanicky pôsobiacich podmienok. (L. Rojka: *Stvorenie vesmíru z ničoho*, 2012)

Argument z dostatočného dôvodu

- G. W. Leibniz: všetko, čo existuje musí mať dostatočný dôvod svojej existencie (*Monadológia*)
- Ak by vesmír existoval večne, otázka znie: „Čo je dôvodom jeho existencie?“ alebo „Prečo vlastne existuje?“ nie „Čo zapríčinilo jeho existenciu?“
- Vesmír ako celok musí mať dostatočný dôvod svojej existencie – nie je možné nájsť ho v jednotlivých jeho častiach, ani v skorších etapách jeho vývoja – tento dôvod musí existovať mimo náš svet

Paleyho teleologický argument

- gr. *telos* – účel alebo cieľ
- 1) Predpokladajme, že som našiel na zemi hodinky a niekto sa ma opýtal, ako sa hodinky dostali na to miesto, len ťažko by som odpovedal, podľa toho, čo viem, že tam mohli byť stále. Prečo nemožno dať tú istú odpoveď pre hodinky ako pre kameň?
- 2) Každý poukaz na zámer, každý prejav účelného poriadku, ktorý existuje v hodinkách, existuje aj v dielach prírody.
- 3) Dômyselnosť prírody prevyšuje dômyselnosť remeselnej výroby v komplexnosti, jemnosti a podivuhodnosti mechanizmu.
- 4) Preto aj jej tvorca musí byť oveľa dokonalejší ako hodinár.

(porov. William Paley, *Prirodzená teológia* 1802)

Rozbor Paleyovho argumentu

- Vychádza z **analógie**:
- Podobnosť produktov poukazuje na podobnosť tvorcov
- Vesmír je podobný hodinkám (mechanistické chápanie sveta ako stroja) – celok i jeho časti, ktoré sú istým spôsobom rozumne usporiadané, majú nejaký účel
- Vesmír musel niekto naplánovať
- Jeho tvorca musí byť podobne ako hodinár rozumný, no oveľa múdrejší a mocnejší (lebo svet je oveľa komplikovanejší a väčší ako hodinky), musí byť mimo tohto sveta a netelesný, lebo je tvorcom celého vesmíru

Anzelmov ontologický argument

- Ide o apriórny argument Anzelma z Canterbury (1033-1109)
- „*fides quaerens intellectum*“ – viera hľadajúca porozumenie

Východisko – pojem Boha, ktorý máme v mysli

1. V rozume jestvuje niečo, nad čo nemožno mysliet' nič väčšie.
2. To, nad čo nemožno mysliet' nič väčšie, určite nemôže byť len v rozume.
3. Ak je to v rozume, možno to mysliet' jestvujúce aj v skutočnosti, čo je niečo väčšie.
4. To by však bolo v rozpore s tým, že nemožno mysliet' nič väčšie od toho, čo je len v rozume. (*Proslogion*)

Rozbor Anzelmovho argumentu

- Existencia v realite je viac ako existencia v mysli (kritizuje to E. Kant, podľa ktorého existencia nepridáva žiadnu novú kvalitu)

Gaunilova kritika:

- nevieme presne definovať, kto je Boh – ako chápať „niečo, nad čo nemožno myslieť nič väčšie“?
- z predstavy o najdokonalejšom ostrove nemožno vyvodit', že takýto ostrov aj jestvuje

Boh ako najlepšie vysvetlenie

- Porovnáva sa teistická a naturalistická (materialistická) hypotéza
- Poukazuje sa na prispôsobenie našej zeme pre život a zvlášť pre život človeka (kumulatívny dôkaz F. R. Tennanta, argumenty z časového a priestorového usporiadania sveta R. Swinburna, argumenty z vied – teória jemne naladeného vesmíru, antropický princíp)
- Ukazuje sa, že vysvetlenie pomocou jednej entity, osobného Boha a jeho slobodného rozhodnutia, je jednoduchšie a vysvetľuje viac ako naturalistická hypotéza, ktorá môže napr. vysvetliť vývoj živých druhov v prírode, ale nevysvetľuje, odkiaľ sú zákony prírody, prečo vznikol život...

Záver

- **Argumenty pre Božie jestvovanie:**
- nie sú dôkazmi o existencii Boha vo vedeckom zmysle
- neslúžia na obracanie neveriacich na vieru
- predstavujú spolu s ďalšími poznatkami prirodzenej teológie akýsi racionálny úvod do viery (*preambula fidei*)
- potvrdzujú, že niektoré pravdy viery (Boh je najdokonalejším jestvujúcim a prvou príčinou všetkého, čo je) je možné spoznať aj prirodzeným ľudským rozumom
- potvrdzujú, že teizmus nielenže nie je iracionálnou hypotézou, ale v mnohých prípadoch je tiež najlepším vysvetlením

Ďakujem za pozornosť

